

ПРАКТИЧНА ЦИВІЛІСТИКА

УДК 347.1

DOI <https://doi.org/10.32837/chc.v0i37.347>

Крушельницька Ганна Леонідівна,

кандидат юридичних наук,

старший викладач кафедри цивільного права і процесу

Національної академії внутрішніх справ

ORCID <https://orcid.org/0000-0001-9934-6973>

КРІОКОНСЕРВОВАНІ ЕМБРІОНИ IN VITRO ЯК ОБ'ЄКТИ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ

Постановка проблеми. Останнім часом істотно зростає інтерес до правової природи людських ембріонів і ведуться дискусії щодо можливості визнання їх відносно правоздатними суб'єктами права, чиї інтереси держава захищає до народження. Зокрема, за підтримки Національної академії правових наук України в місті Києві 22 жовтня 2019 року відбувся круглий стіл на тему правового регулювання темпоральних меж життя людини, в межах якого учасники активно обговорювали початковий момент життя людини ще на стадії зиготи [1].

Як вказують Н. Федосєєва та Є. Фролова, нині існують два основних підходи до проблеми правового статусу ембріона: 1) ембріон як суб'єкт права, повноправний учасник правовідносин, прирівняний до людини. При цьому все ж ідеться про необхідність охорони ембріона як початку людського життя, а не про визнання його суб'єктом права; 2) ембріон як об'єкт права: а) річ, з приводу якої можуть виникнути правовідносини майнового характеру; б) частина організму матері, прирівняна до органів і тканин людини [2].

З урахуванням активного розвитку допоміжних репродуктивних технологій (далі – ДРТ) і створенням ембріонів людини поза межами живого організму, щодо яких у подальшому можуть виникати цивільні правовідносини, здається неправильним ототожнювати правовий режим внутрішньоутробних ембріонів людини та штучно створених кріоконсервованих людських ембріонів.

Мета статті. З огляду на викладене метою статті є визначення правового режиму кріоконсервованих ембріонів людини in vitro як об'єктів цивільних прав та об'єктів цивільних правовідносин.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам визначення правового статусу ембріонів присвячено велику кількість наукових праць вітчизняних і зарубіжних вчених. Над вивченням різних аспектів цієї проблеми працювали А. Майфат, Н. Федосєєва, Є. Фролова, М. Аполінська, М. Чернігівський, М. Малєїна, Н. Белобрагіна, А. Авакян, З. Ромовська, І. Спасибо-Фатєєва, Н. Квіт, А. Головащук, К. Москаленко та інші. Водночас мало дослідженим залишається питання правового режиму саме кріоконсервованих людських ембріонів in vitro, створених у процесі застосування ДРТ.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Незважаючи на підхід деяких вчених, зокрема Н. Белобрагіної, що думка про ембріона як об'єкта права суперечить ст. 21 Конвенції про права людини в біомедицині 1997 року, в якій ідеться, що «тіло людини і його частини не повинні бути джерелом фінансової вигоди» [3, с. 36], такої точки зору (що ембріон є об'єктом права) дотримуються багато науковців.

Наприклад, А. Майфат та О. Сухарева відносять ембріони людини до об'єктів правовідносин [4, 5, с. 23]. А. Авакян доходить висновку, що ембріон – це особливий об'єкт цивільних правовідносин, обмежений в обороті, що представляє собою ранню стадію розвитку людського організму, причому правовий режим подібного особливого об'єкта повинен бути врегульований на законодавчому рівні [6].

Ю. Коренга вважає, що ембріон є обмеженою в цивільному обігу річчю, причому власниками ембріону слід визнавати його генетичних батьків

[7, с. 100–101]. З таким підходом не погоджується К. Москаленко, вказуючи, що визнання ембріона річчю є не можливим, адже повністю знецінює значення ембріона та необхідність надання йому особливої правової охорони [8, с. 23].

Що стосується світової судової практики з досліджуваного питання, то показовими є такі приклади. Так, Верховний суд штату Нью-Джерсі затвердив у серпні 2001 року рішення двох судів нижчих інстанцій на підтримку права одного з подружжя заборонити іншому розпоряджатися кріоконсервованими ембріонами, зокрема імплантувати їх сурогатній матері. При цьому суд не торкався права ембріонів на народження, розглядаючи їх як неживу річ, яка знаходиться в спільному володінні колишнього подружжя [9].

Цікавим також є випадок у судовій практиці США, коли людський ембріон *in vitro* став предметом спору, пов'язаного з розірванням шлюбу і поділом майна подружжя [6]. У 1988 році в лабораторії було проведено штучне запліднення поза тілом матері, в результаті якого було отримано дев'ять ембріонів. Два з них були імплантовані Мері Девіс, але очікуваної вагітності не відбулося. Решта ембріонів були заморожені з метою можливої подальшої імплантації в тіло дружини. Однак незабаром подружжя розірвало шлюб і розпочало процес поділу майна подружжя.

Спірне питання полягало в тому, чи має хтось із подружжя виключне право на заморожені ембріони або повинен бути створений режим спільного користування. Суд виніс рішення про передачу ембріонів у тимчасове володіння Мері Девіс з метою імплантації. Крім того, суд встановив, що людський ембріон не є об'єктом права власності. Ембріони не можуть входити в загальний обсяг майна, яке належить подружжю, і до них не застосовуються загальні правила про поділ майна [2]. Виходячи з цього, можна зробити висновок про те, що американська судова практика не виключає можливості визнання ембріонів об'єктами права, але при цьому зазначає їх специфічний характер [3].

У хрестоматійній справі «Еванс проти Сполученого Королівства» Європейський суд з прав людини (далі – Європейський суд) постановив, що ембріони є спільною власністю пари. Так, у 2000 році міс Еванс з нареченим звернулася до клініки репродукції для проведення процедури екстракорпорального запліднення (далі – ЕКЗ). У ході обстеження в неї був виявлений рак яєчників. Перед операцією лікарям вдалося витягти і запліднити декілька яйцеклітин. Отримані

ембріони були кріоконсервовані, ставши для жінки єдиною надією на власну дитину. Однак незабаром подружжя розійшлося, і містер Джонстон відкликав свою згоду на використання їхніх спільних ембріонів [10]. Справа розглядалася в судах різних інстанцій у Великобританії, але в позові міс Еванс відмовляли. Тоді вона звернулася до Європейського суду з прав людини [11]. Тут їй також було відмовлено. Комісія дійшла одноголосного висновку, що ембріони не мають властивого їм права на життя. Тому Європейський суд не визнав ембріон суб'єктом правовідносин [12].

У справі «Паррілло проти Італії» Європейський суд розглянув скаргу Р. Паррілло. У 2002 році заявниця вирішила разом зі своїм партнером вдатися до процедури ЕКЗ, так званого *in vitro*, в результаті якої було успішно отримано і заморожено п'ять ембріонів. Але до пересадки ембріонів у військових діях в Іраку загинув її цивільний чоловік. Дізнавшись про смерть чоловіка, заявниця вирішила передати свої ембріони для наукових досліджень важко виліковних хвороб. Їй було відмовлено, оскільки згідно із законом Італії від 19 лютого 2004 року існує заборона на проведення експериментів з людськими ембріонами. Паррілло вважала, що ця заборона є порушенням права власності, втручанням у приватне життя і звернулася до суду.

У своєму рішенні від 27 серпня 2015 року Європейський суд встановив, що італійська юридична система надає ваги свободі вибору сторін запліднення *in vitro* стосовно долі ембріонів, які не призначаються для імплантації. Зокрема, у рішенні Європейського суду зазначено, що у справі, яка розглядається, суд повинен враховувати зв'язок, який існує між особою, яка пройшла через запліднення *in vitro*, та ембріонами, отриманими таким чином, і який пояснюється тим, що ембріони містять генетичний матеріал відповідної особи і тому становлять складову частину генетичного матеріалу цієї людини і її біологічної ідентичності. Суд дійшов висновку, що здатність заявниці приймати свідоме та обдумане рішення щодо долі її ембріонів стосується інтимного аспекту її особистого життя і її права на самовизначення. Водночас Європейський суд зазначив, що людські ембріони не можуть бути зведені до «майна» у розумінні цього положення [13].

Спори у зарубіжній судовій практиці виникають саме щодо кріоконсервованих людських ембріонів *in vitro*, а не щодо ембріонів, створених у процесі застосування ДРТ, які вже були імплантовані і знаходяться у стадії безперервного

внутрішньоутробного розвитку. Тим не менше, суди досить обережно ставляться до визнання кріоконсервованих ембріонів об'єктами цивільних прав, зокрема річчю чи майном, щодо яких може виникати право власності. Водночас ще менше судова практика тяжіє до визнання кріоконсервованих ембріонів суб'єктами права.

Яка ж позиція із досліджуваного питання в українського законодавця? Відповідно до ст. 2 Закону України «Про заборону репродуктивного клонування людини» ембріон людини – це зародок людини на стадії розвитку до восьми тижнів. Із комплексного аналізу п. 1.2, п. 3.7 та п. 3.8 Порядку застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні, затвердженого Наказом Міністерства охорони здоров'я України від 9 вересня 2013 року № 787 (далі – Порядок) очевидно, що у процесі інсеминації ооцитів (поєднання чоловічих і жіночих гамет) в умовах *in vitro*, тобто у спеціальному лабораторному посуді або у контрольному середовищі поза живим організмом, утворюється зигота – початкова стадія розвитку ембріона, яку переносять до свіжого культурального середовища, де відбувається розвиток ембріонів або їх кріоконсервують.

Зокрема, існують три методи кріоконсервації біологічних об'єктів, у тому числі ембріонів: повільне програмне заморожування, швидке заморожування, вітрифікація. Повільне програмне заморожування (в англійській літературі – “slow freeze”) полягає в поступовому програмованому зниженні температури. У 1987 році як метод вперше була використана вітрифікація, суть якої полягає в попередженні утворення кристалів льоду в результаті ультрашвидкого переходу в твердий стан [14, с. 6].

Згідно п. 7.1 Порядку кріоконсервація ембріонів і їх зберігання здійснюється за заявою на кріоконсервацію ембріонів. Відповідно до п. 11.1 Порядку ембріони є біологічним матеріалом пацієнта / пацієнтів, і заклад охорони здоров'я забезпечує їх зберігання.

Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження ліцензійних умов провадження господарської діяльності банків пуповинної крові, інших тканин і клітин людини згідно з переліком, затвердженим Міністерством охорони здоров'я» від 2 березня 2016 року № 286 під біологічним матеріалом розуміють тканини, клітини, біологічні рідини, секрети і продукти життєдіяльності, фізіологічні виділення, мазки, зіскоби, змиви, біопсійний матеріал, отримані від людини, а також матеріал ембріофетального походження.

Крім того, у ч. 1 ст. 1 Закону України «Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині» наводиться визначення поняття «анатомічних матеріалів» як органів (їх частин), тканин, анатомічних утворень, клітин людини або тварини, фетальних матеріалів людини.

В юридичній літературі можна знайти деякі наукові роботи, які стосуються дослідження біологічного / анатомічного матеріалу як об'єкту цивільних правовідносин. Зокрема, на думку О. Пунди, анатомічні матеріали (окремі органи, їх групи, частини, тканини всіх різновидів, клітини органів) є предметами – частиною людського організму [15, с. 215].

З. Ромовська вважає, що анатомічний матеріал, відділений від людини, володіє юридичними ознаками речі: є предметом матеріального світу, здатен викликати цивільні правовідносини [16]. При цьому науковець зауважує, що, розглядаючи можливість трактування анатомічних матеріалів як об'єкту права власності, моментом виникнення права власності на такий специфічний об'єкт як анатомічний матеріал людини є його відділення від тіла людини, в результаті чого він стає окремим матеріальним об'єктом [16].

Н. Квіт зазначає, що перетворення на анатомічні / біологічні матеріали відбувається з моменту від'єднання від організму (вилучення з організму) живої чи мертвої людини з донорською чи іншою незабороненою законодавством метою [17, с. 53]. Як слушно зауважує І. Спасибо-Фатєєва, анатомічні / біологічні матеріали існують поза людським організмом, тому вони не прив'язані до суб'єкта і не становлять його сутності.

Не викликає сумнівів те, що людські органи, тканини, клітини матеріальні [18, с. 15]. Обґрунтовуючи можливість розгляду біологічних матеріалів людини як об'єктів цивільних прав, Н. Квіт доходить висновку, що вони, виступаючи матеріальними елементами немайнового блага здоров'я, а також блага життя, самі набувають ознак матеріального явища, а тому ними на законних підставах можна розпорядитися [17, с. 50]. Тобто, людські анатомічні матеріали, будучи лікувальними, медичними засобами, які дозволяють вирішувати проблеми фізичної особи, є тим благом, яке фігурує у правовому середовищі, а тому можуть бути віднесені до об'єктів права [18, с. 15].

Із проаналізованих підходів вчених-цивілістів та українського законотворця вбачається, що йдеться про такий метод отримання біологічного / анатомічного матеріалу як вилучення з організму

людини (живої чи мертвої). Проте у випадку із кріоконсервованими людськими ембріонами *in vitro*, віднесеними законодавцем до біологічного матеріалу, вони не вилучаються із організму людини, а створюються поза ним. Натомість в рамках проведення процедур із використанням ДРТ із організму людини за її попередньої згоди вилучаються репродуктивні клітини (сперматозоїди та яйцеклітини), які «уречевлюються» і набувають ознак об'єктів цивільних прав, стаючи благом, яке бере участь у вирішенні проблем фізичних осіб у сфері лікування безпліддя.

За заявою пацієнта / пацієнтів щодо застосування допоміжних репродуктивних технологій після вилучення із організму людини репродуктивних клітин відбувається утворення нової диплоїдної клітини – зиготи, яка є першою стадією розвитку ембріону людини, тобто із декількох об'єктів цивільних прав утворюється новий об'єкт, щодо якого виникають правовідносини. При цьому після перенесення ембріону до порожнини матки, він починає свій внутрішньоутробний розвиток і втрачає ознаки об'єкта права, набуваючи захисту своїх потенційних прав та інтересів. Подібної позиції притримується Н. Квіт, вказуючи, що після того, як анатомічний матеріал трансплантовано (введено) реципієнтові, свій «уречевлений» зміст він автоматично втрачає, перетворюючись на невід'ємну частину організму реципієнта [17, с. 53].

Як зауважує Є. Демкіна, право не народженої дитини на життя визнається і захищається «в якійсь мірі» лише після імплантації ембріона, тобто настання вагітності, причому вищого ступеня захисту набуває плід, так звана *viability* (життєздатність самостійно існувати поза материнським організмом, незважаючи на те, що його життя підтримувалося штучно). А право ембріонів на життя до імплантації абсолютно заперечується [19, с. 23].

На стадії створення ембріону *in vitro* та його кріоконсервації він є об'єктом цивільних прав, оскільки в стані кріоконсервації ембріон не розвивається, у ньому не відбувається жодних біологічних змін і процесів. Порядком прямо передбачено, що згідно п. 3.12 після завершення циклу запліднення за наявності залишку не використаних ембріонів пацієнтка може прийняти рішення про використання цих ембріонів для лікувальних програм інших пацієнтів.

Відповідно до пунктів 5.1, 5.21–5.23 Порядку донорія ембріонів визначається як процедура, за якою донори за добровільною, усвідомленою,

письмово оформленою інформованою згодою надають свої ембріони для використання при лікуванні безпліддя в інших осіб – безплідної пацієнтки / подружньої пари-реципієнтів, а також жінок-реципієнтів, які не перебувають у шлюбі. Зокрема, донорами ембріонів можуть бути пацієнти програми запліднення *in vitro*, в яких після народження дитини залишаються у кріобанку не використані кріоконсервовані ембріони. В разі запліднення донорських ооцитів спермою донора можливі їх перенесення в порожнину матки реципієнта або кріоконсервація (з подальшим перенесенням у наступних циклах). Дані про використання кріоконсервованих ембріонів заносяться до журналу обліку, зберігання та використання кріоконсервованих ембріонів.

Згідно пункту 7.1 Порядку за заявою пацієнта / пацієнтів ембріони, створені з їхніх репродуктивних клітин, можуть бути кріоконсервовані для зберігання у кріобанку. Як видно із заяви, форма якої затверджена Порядком, пацієнтка / пацієнти визначають термін, протягом якого заклад охорони здоров'я зберігає заморожені ембріони, а також зазначається, що після закінчення зазначеного в договорі строку зберігання ембріонів буде припинено. Тобто законодавець, уникаючи прямого нормативного закріплення права на знищення залишку не використаних ембріонів *in vitro*, надає пацієнтам право не продовжувати термін зберігання кріоконсервованих ембріонів у закладі охорони здоров'я, а останньому надається право припинити зберігання заморожених ембріонів, що неминуче призведе до їх загибелі.

Очевидно, що пацієнти, з чийх репродуктивних клітин за відповідною угодою про надання послуг із проведення процедури запліднення *in vitro*, було створено ембріон, мають право користуватися ним шляхом ембріотрансферу в порожнину матки, розпоряджатися ним, зокрема заморожити, зберігати у закладі охорони здоров'я, транспортувати або безоплатно надати для використання іншим особам для лікування безпліддя. Тому, незважаючи на те, що говорити про право власності на кріоконсервовані ембріони дещо неетично, аналіз законодавства та світової судової практики свідчить про зворотнє. Пацієнти по суті є власниками кріоконсервованих ембріонів, створених із їхніх гамет, оскільки володіють, користуються і розпоряджаються ними.

Кріоконсервовані ембріони людини безумовно є об'єктами, обмеженими в цивільному обороті. Так, відповідно до статті 178 ЦК України об'єкти, обмежено оборотоздатні – це об'єкти

цивільних прав, які можуть належати лише певним учасникам обороту або перебування яких у цивільному обороті допускається за спеціальним дозволом. При цьому класифікуючою ознакою об'єктів, обмежених в обігу, є не виключно наявність спеціального суб'єктного складу, а й особлива характеристика об'єкта, який залучається в цивільний обіг [20, с. 37].

Як зазначає А. Авакян, як мінімум ембріон може бути об'єктом лише кількох договорів, а доступ до нього можуть мати особливі суб'єкти цивільних правовідносин (біологічні батьки і суб'єкти договорів, об'єктом яких є ембріон) [6]. Кріоконсервовані ембріони *in vitro* можуть належати пацієнтам-власникам гамет, з яких вони були створені, або безплідним особам-реципієнтам, яким донорами було надано свої заморожені ембріони для використання у програмах лікування безпліддя. При цьому саме через особливий характер досліджуваного об'єкта цивільних прав, через його тісний зв'язок із суб'єктами права власності кріоконсервовані ембріони *in vitro* не можуть включатися до складу спадщини.

Висновки з дослідження та перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. За законодавством України кріоконсервовані ембріони людини *in vitro* визначаються як біологічний мате-

ріал. Водночас біологічний матеріал вилучається із організму людини, тоді як ембріони *in vitro* створюються поза людським організмом із репродуктивних клітин пацієнтів за програмами застосування ДРТ і заморожуються за заявою пацієнтів, після чого переходять фактично у неживий стан. Зважаючи на це, доцільно вважати кріоконсервовані ембріони *in vitro* особливими об'єктами цивільних прав, створеними із біологічного матеріалу пацієнтів-учасників процедури ДРТ. Такі об'єкти є обмеженими в обороті, з огляду на їх специфічний характер людського зародку та біологічне походження, а також через обмежений склад учасників цивільного обороту, яким вони можуть належати.

Крім того, кріоконсервовані ембріони можуть бути предметом обмеженого кола правовідносин, зокрема договорів про надання послуг із проведення програм застосування ДРТ, договорів зберігання закладами охорони здоров'я, а також правочину донації ембріонів, що за своєю правовою природою близькі до договору пожертви. Доцільно також зауважити, що після перенесення ембріону до порожнини матки він починає свій внутрішньоутробний розвиток і втрачає ознаки об'єкта права, а його потенційні інтереси починають захищатися законом.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Правове регулювання темпоральних меж життя людини : матеріали засідання круглого столу, м. Київ, 22 жовтня 2019 року / укладач Я.О. Триньова. Київ, 2019. 143 с.
2. Федосеева Н.Н., Фролова Е.А. Проблема определения правового статуса эмбриона в международном и российском праве. Медицинское право. СПС «КонсультантПлюс». 2008. № 1.
3. Белобрагина Н.А. Правовой статус эмбриона. Известия Тульского государственного университета. Экономические и юридические науки. 2013. № 1-2. С. 34–38.
4. Майфат А.В. Собственность на тело человека. Режим доступа: http://www.urallaw.ru/articles/person_2/id_35.html (дата звернення 27.04.2020).
5. Сухарева Е.Р. Правовые проблемы современных репродуктивных технологий: генный материал и анонимность доноров. Вестник Воронежского института МВД России. 2014. № 2. С. 22–28.
6. Авакян А.М., Морозова А.А. Эмбрион: субъект или объект гражданских правоотношений. Общество: политика, экономика, право. 2017. № 5.
7. Коренга Ю. Визначення правового статусу ембріона. Історико-правовий часопис. 2016. № 2(8). С. 99–102.
8. Москаленко К.В. Правовий статус ембріона людини: окремі правові проблеми С. 21–26.
9. J.B. v. M.B., № A-9, 2001 N.J. LEXIS 955 (N.J. Aug. 14, 2001). Режим доступу: <https://www.law.uh.edu/healthlaw/perspectives/Reproductive/010827NewJersey.html> (дата звернення: 28.04.2020).
10. Evans v. The United Kingdom [Электронный ресурс]: Application № 6339/05. Режим доступу: <https://wcd.coe.int/View-Doc.jsp?p=&id=974977&Site=COE&direct=true> (дата звернення: 28.04.2020).
11. Human Fertilisation and Embryology: Act 1990. Режим доступу: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1990/37/contents> (дата звернення: 29.04.2020).
12. Постанова ЄСПЛ від 7 березня 2006 року по справі «Еванс (Evans) проти Сполученого Королівства» (скарга № 6339/05). Бюлетень Європейського Суду з прав людини. 2006. № 10.
13. Постанова ЄСПЛ від 27 серпня 2015 року по справі «Парілло проти Італії» (скарга № 46470/11). Прецеденти Європейського Суду з прав людини. 2015. № 12.
14. Авраменко Н.В. Сучасні можливості кріобіології під час лікування безпліддя, збереження та відновлення фертильності. Патологія. 2013. № 3 (29). С. 5–11
15. Пунда О.О. Поняття та проблеми здійснення особистих немайнових прав, що забезпечують природне існування людини : монографія. Хмельницький-Київ, 2005. 436 с.
16. Українське цивільне право. Загальна частина: академічний курс : підручник / З.В. Ромовська. Київ : Дакор, 2013. 670 с.
17. Квіт Н.М. Біологічний матеріал як об'єкт цивільних правовідносин щодо створення та використання біобанків в Україні. Форум Права. 2019. № 56(3). С. 48–57.

18. Спасибо-Фатеева І.В. Види об'єктів цивільних прав. Часопис цивілістики. 2015. Вип. 18. С. 13–18.
19. Демкина Е.А. Правовой статус эмбриона в международном и российском праве. Культура. Наука. Интеграция. 2016. № 3(35). С. 21–24.
20. Скрипник В. Речі, обмежені в цивільному обороті, як об'єкти цивільних прав. Підприємництво, господарство і право. 2018. № 1. С. 36–40.

Крушельницька Ганна Леонідівна

КРІОКОНСЕРВОВАНІ ЕМБРІОНИ IN VITRO ЯК ОБ'ЄКТИ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ

Наукова стаття присвячена дослідженню правової природи кріоконсервованих людських ембріонів in vitro. Обґрунтовується позиція, згідно якої заморожені ембріони людини є особливими об'єктами цивільних прав. Аналізується американська та європейська судова практика у справах, предметом розгляду яких було право на розпорядження кріоконсервованими ембріонами.

У статті проаналізовано нормативно-правові акти у сфері застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні, згідно яких ембріони in vitro належать до біологічного матеріалу. У зв'язку з цим вивчаються наукові роботи, які стосуються дослідження біологічного / анатомічного матеріалу як об'єкту цивільних правовідносин. У зв'язку з тим, що метод отримання біологічного / анатомічного матеріалу полягає у вилученні з організму людини (живої чи мертвої), який не застосовується щодо ембріонів in vitro, що створюються поза людським організмом, виникає обґрунтований сумнів в охопленні кріоконсервованих ембріонів поняттям «біологічного матеріалу». Визначається, що після перенесення кріоконсервованого ембріону до порожнини матки, він починає свій внутрішньоутробний розвиток і втрачає ознаки об'єкта права.

Окрему увагу приділено дослідженню можливості розпорядження замороженими ембріонами in vitro шляхом їх донатії іншим особам при лікуванні безпліддя. Розглянуто питання зберігання кріоконсервованих ембріонів у кріобанку протягом терміну, який визначається за домовленістю між пацієнтами та закладом охорони здоров'я. З'ясовано, що у випадку закінчення встановленого терміну заклад охорони здоров'я припиняє зберігання заморожених ембріонів, що призводить до їх загибелі, тому відмова пацієнтів від продовження зберігання таких ембріонів по суті означає визначення їх юридичної долі шляхом знищення, хоча законодавство прямо не передбачає такої можливості для учасників застосування допоміжних репродуктивних технологій.

Обґрунтовується обмежена оборотоздатність кріоконсервованих ембріонів in vitro з огляду на їх особливий характер і біологічне походження та обмежений суб'єктний склад осіб, яким вони можуть належати (лише пацієнтам-власникам гамет, з яких вони були створені, або безплідним особам-реципієнтам, яким донорами було надано свої заморожені ембріони для використання у програмах лікування безпліддя).

Ключові слова: ембріони in vitro, кріоконсервація ембріонів, біологічний матеріал, об'єкти цивільних прав.

Krushelnytska Hanna

CRYOPRESERVED EMBRYOS IN VITRO AS OBJECTS OF CIVIL LAW

A scientific article is devoted to the study of the legal nature of cryopreserved human embryos in vitro. The position is substantiated, according to which frozen human embryos are special objects of civil rights. The article analyzes American and European judicial practice in cases the subject of which was the right to dispose of cryopreserved embryos.

The article analyzes the legal acts in the field of assisted reproductive technologies in Ukraine, according to which in vitro embryos are classified as biological material. In this regard, research works are being studied on the study of biological / anatomical material as an object of civil relations. At the same time, due to the fact that the method of obtaining biological / anatomical material consists in removing from the human body (living or dead), which is not applicable to in vitro embryos created outside the human body, there is a reasonable doubt about the coverage of cryopreserved embryos the concept of biological material. It is determined that after the transfer of the cryopreserved embryo into the uterine cavity, it begins its intrauterine development and loses the signs of an object of law. Particular attention is paid to the study of the possibility of disposing of frozen embryos in vitro by donating them to other persons in the treatment of infertility.

The issues of storage of cryopreserved embryos in a cryobank for a period that is determined by agreement between patients and a healthcare institution are considered. It has been established that if the established period expires, the healthcare institution stops storing frozen embryos, which leads to their death, therefore, refusing patients to continue storing such embryos essentially means determining their legal fate through destruction, although the law does not explicitly provide for such an opportunity for participants to use auxiliary reproductive technology.

The limited turnover of cryopreserved embryos in vitro is justified, given their special nature and biological origin, and the limited subjective composition of the persons to whom they may belong (only to the patient-owners of gametes from which they were created, or to infertile recipient individuals to whom donors provided their frozen embryos for use in infertility treatment programs).

Key words: in vitro embryos, cryopreservation of embryos, biological material, objects of civil rights.